

9.10.2013

Kirjastoverkkopalvelut

Kansalliskirjasto
PL 26

00014 HELSINGIN YLIOPISTO
Kirjastoverkkopalvelut

HAKEMUS

14.10.2013

Opetus- ja Kulttuuriministeriö
PL 29
00023 VALTIONEUVOSTO

ASIA: UUDEN KIRJASTOJÄRJESTELMÄN TOTEUTUS- HANKE

Kirjastojen mahdollisuus tuottaa palveluita edellyttää uutta kirjastojärjestelmää. Uusien kansainvälisesti hyväksytyjen metatietojen kuvailumallien käyttöönotto ja datan avaaminen edellyttävät uusia järjestelmiä. Kirjastojen toimintaympäristön muutos ja tietojen yhteiskäyttövaatimukset edellyttävät rajapintoja kirjastojärjestelmän ja muiden järjestelmien välille. Nykyisin käytössä olevat, elinkaarensa päässä olevat integroidut suljetun koodin kirjastojärjestelmät eivät pysty vastaamaan näihin haasteisiin. Kansallisen tason ratkaisu on hallitusohjelmassa olevien julkisen hallinnon ICT:n kehittämisen yhteisten tavoitteiden mukainen, mutta sitä ei saada aikaan ilman keskitettyä rahoitusta.

Korkeakoulukirjastojen ja eräiden erikoiskirjastojen Voyager-kirjastojärjestelmä sekä kansallisen metatietovaraston Melindan käyttämä Aleph-kirjastojärjestelmä ovat palvelimella, joka on otettu käyttöön vuonna 2007. Palvelin on ikänsä ja kapasiteetin puutteen vuoksi pakko uusia muutaman vuoden sisällä. Nykyisen kaltainen palvelin käyttöjärjestelmineen on kallis ratkaisu (hinta-arvio 500 000 – 600 000 €) muihin vaihtoehtoihin verrattuna, mutta vanhojen järjestelmien siirtäminen uusille alustoille on runsaasti työtä vaativa operaatio, ja siten kannattamatonta. Uusi järjestelmä voidaan sijoittaa suoraan kustannustehokkaammalle alustalle.

Uusi Kirjastojärjestelmä -hankkeen merkitystä kirjastotoiminnan kehittämisessä Suomessa on kuvattu tarkemmin liitteessä 3.

Uusi Kirjastojärjestelmä -hankkeen ohjausryhmä, jossa on kaikkien kirjasto-sektoreiden neuvostojen asettama edustus, on valtuuttanut Kansalliskirjaston tekemään rahoitushakemuksen uuden kirjastojärjestelmän toteutusvaiheen ensimmäisen osan rahoittamiseksi. Kansalliskirjasto hakee uuden kirjastojärjestelmän (UKJ) toteutushankkeen vaiheen 1 rahoittamiseksi vuosittaista erityisrahoitusta 1 195 020€ /vuosi vuosille 2014 – 2016 (Liite 1).

Tavoite

Hankesuunnitelma (Liite 2) pohjautuu hankkeen valmisteluryhmän vuosien 2011 – 2012 aikana laatimaan valmisteluasiakirjaan. Hankesuunnitelman vaatimusmäärittelyn ja toteutussuunnitelman on laatinut Kansalliskirjaston projektiryhmä yhteistyössä kirjastoverkon asiantuntijoiden kanssa. Hankkeessa on tehty yhteistyötä myös kirjastojen kehysorganisaatioiden IT-johtajien kanssa ja korkeakoulujen rehtoreita on informoitu hankkeesta. Järjestelmäkokonaisuuden toteutus projektisuunnitelman mukaisesti alkaa vuonna 2014, mikäli hankkeeseen saadaan lisärahoitusta. Samalla

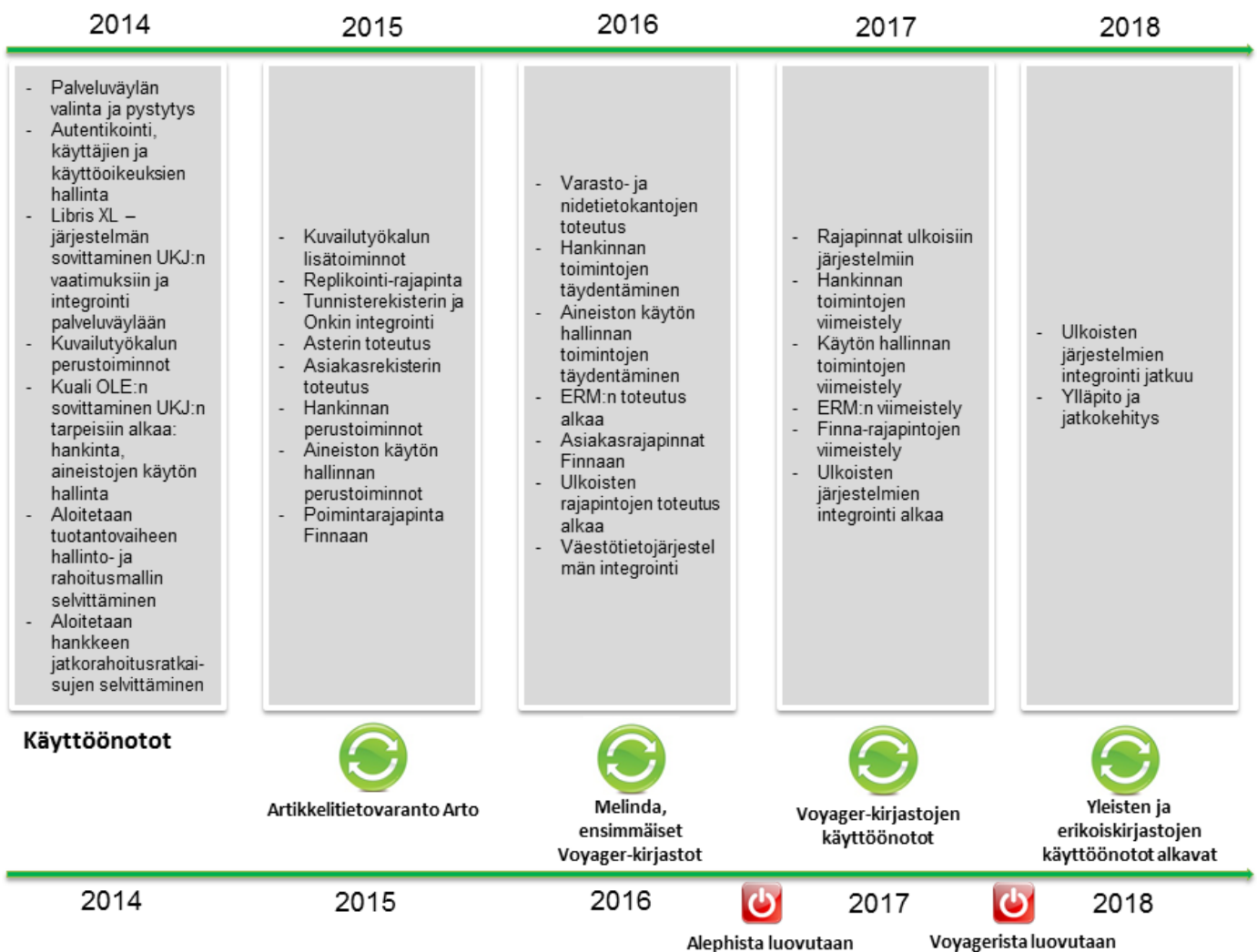
9.10.2013

Kirjastoverkkopalvelut

aloitetaan myös hankkeen jatkorahoitusratkaisujen sekä UKJ:n tuotantovaiheen hallinto- ja rahoitusmallin selvitys.

UKJ-hankkeen toteutuksen aikataulu vaiheistuksineen on esitetty seuraavassa UKJ tiekartta – kuvassa.

UKJ tiekartta 2014 – 2018

Järjestelmäkokonaisuus

Uusi kirjastojärjestelmä (UKJ) käsittää metatiedon tallennuksen ja kokoelmien hallinnan, aineiston hankinnan, aineiston käytön hallinnan, sekä rajapinnat ja yhteydet ulkoisiin järjestelmiin. UKJ on myös osa laajempaa kirjastopalvelukokonaisuutta. Se tukeutuu Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) asiakasliittymä Finnaan ja kirjastojen kansalliseen metatietovaranto Melindaan. Rakenteilla oleva kansallinen ontologiapalvelu ONKI liittyy myös kansalliseen palvelukokonaisuuteen. Kokonaisuus muotoutuu Kansalliskirjaston kirjastoverkon palveluväylän varteen, ja liittyy edelleen kansalliseen palveluväylään. UKJ voi käyttää sen palveluita esimerkiksi asiakkaiden tunnistamiseen ja osoitetietojen ajantasaistamiseen. UKJ voi toimia pilottihankkeena kansallista palveluväylää rakennettaessa.

Kirjastoverkkopalvelut

Avoin lähdekoodi

UKJ-järjestelmäkokonaisuus toteutetaan käyttäen pohjana avoimen lähdekoodin sovelluksia. Avoimen lähdekoodin käytössä noudatetaan Julkisen hallinnon kokonaisarkkitehtuurissa määriteltyä Julkisen hallinnon arkkitehtuuriperiaatteita sekä JHS 169 –suositusta ”Avoimen lähdekoodin ohjelmien käyttö julkisessa hallinnossa”.

Kokonaisuuden rungoksi on löydetty Quali-säätiön kehityshanke Open Library Environment, joka parhaiten vastaa valmistelu- ja suunnitteluvaiheissa asetettuja tavoitteita kokonaisuudelle. Metatietovaranto tultaneen kuitenkin toteuttamaan Ruotsin Kungliga Bibliotekin Libris XL –sovelluksella, joka tukee hankkeessa tavoitteeksi asetettua uutta kuvailusäännöstöä. Sovelluksia muokataan suomalaisten kirjastojen tarpeita täyttäväksi.

Kustannukset

Kirjastojen asiantuntijat ovat tehneet hankkeen valmistelutyön 2011 – 2012 ilman eri rahoitusta oman työn ohella. Hankkeen suunnitteluprojektia varten on Opetus- ja kulttuuriministeriö myöntänyt vuodeksi 2013 500 000 €:n erityisavustuksen, jolla on palkattu hankkeelle projektipäällikkö koko vuodeksi ja kuusi tietojärjestelmäasiantuntijaa 6 – 10 kk:n ajaksi. Projektiryhmän lisäksi kirjastokenttä on osallistunut hankkeeseen vuonna 2013 antamalla 55:n asiantuntijan työpanosta käytettäväksi neljässä eri asiantuntijaryhmässä, jotka ovat kommentoineet ja tukeneet projektiryhmän työtä. Projekti on tuottanut hankesuunnitelman vaatimusmäärittelyineen, joita tarkennetaan vielä loppuvuoden 2013 aikana (Liite 2).

Haettavalla 1 150 000 euron vuosittaisella erityisavustuksella palkataan hankkeen projektipäällikkö ja yhdeksän tietojärjestelmäasiantuntijaa. Näistä 3 ovat toimintokokonaisuuksien asiantuntijoita, loput ohjelmoijia. Lisäresurssit ovat tarpeen välivaiheessa, kun kustannuksia muodostuu sekä käytössä olevista järjestelmistä että uuden yhteisen järjestelmäkokonaisuuden suunnittelusta. Kirjastokentän panoksena hankkeeseen tulevat olemaan edelleen em. kirjastojen asiantuntijoista kootut ryhmät, jotka tukevat projektiryhmän työtä hankkeen loppuun asti. Lisäksi erityisavustuksesta maksetaan Quali-säätiön jäsenmaksu sekä kehitys- että tuotantovaiheen alussa tarvittavien palvelinten hankinta.

Vuonna 2014 selvitetään hankkeen jatkon rahoitusrakenne. Selvitettäväksi tulevat keskitetyn rahoituksen ja kirjastokentän yhteisrahoituksen osuudet. Samalla tulee aloittaa myös tuotantovaiheen hallinto- ja rahoitusmallien suunnittelu. UKJ alkaa liukua vaiheittain tuotantoon 2016 alkaen metatietovarannon kautta.

Uuden järjestelmän käyttöönotto tulee vapauttamaan järjestelmän kehitys- ja ylläpitokustannuksiin ne varat, jotka nyt maksetaan järjestelmien toimittajille erilaisina lisenssi- ja tukimaksuina. Eri kirjastoilla on erilaiset lisenssi- ja tukimaksut, mutta esimerkiksi Voyager-kirjastojärjestelmän vuosittainen tukimaksu on n. 450 000 € Linnea2-konsortion ja n. 200 000 € AMKIT-konsortion osalta. Vanhojen järjestelmien maksuista vapautuminen alkaa vaiheittain vuonna 2016 ja suunnitelman mukaan loput Voyager-kirjastot voisivat siirtyä uuteen järjestelmään viimeistään vuonna 2018. Saman vuonna myös yleis- ja erikoiskirjastojen siirtyminen UKJ:n käyttöön voi alkaa.

Uusi kirjastojärjestelmä on rakenteeltaan modulaarinen, se muodostuu useista itsenäisistä toiminnallisista kokonaisuuksista, jotka toimivat yhdessä palveluväylän kautta. Tämän vuoksi järjestelmää voidaan kehittää ja uusia osittain. Kirjastojärjestelmän tehtäväalueen yhä laajentuessa koko järjestelmän uusiminen kerralla olisi aina vain hankalampaa ja kalliimpaa. Modulaarisuus merkitsee myös sitä, että kirjaston ei ole pakko käyttää järjestelmän niitä toimintokokonaisuuksia, mitä se ei tarvitse. Myös kehitystyö voi olla jakautunut eri organisaatioihin joustavasti moduuli kerrallaan.

Kirjastoverkkopalvelut

Hyödyt

Tiedon yhteiskäyttöisyys

Uusi kirjastojärjestelmä -hanke hyödyntää Tietohallintolain mukaisesti olemassa olevaa tietoa ja tarjoaa tietovarantojaan myös ulkoisten järjestelmien käyttöön kansallisen palveluväylän kautta. Järjestelmän suunnittelussa on noudatettu Julkisen hallinnon kokonaisarkkitehtuurissa määriteltyjä julkisen hallinnon arkkitehtuuriperiaatteita.

Kansainvälisesti ollaan siirtymässä uusiin kuvailutietomalleihin, joiden avulla metatiedon monikäyttöisyys paranee, kuvailu muuttuu tehokkaammaksi ja sisältöjen kuvailu laadukkaammaksi. Voidaan hyödyntää muiden kirjastojen sekä kirjastojen ulkopuolisten toimijoiden, kuten julkaisualan, kulttuurialan ja sosiaalisen median toimijoiden, tuottamaa metatietoa rikasteineen. Kirjastojen rooli yhteiskunnassa laadukkaan metatiedon tuottajana ja tiedon organisoijana vahvistuu, kun tiedot saadaan tehokkaammin käyttöön ja voidaan vastata käyttäjien muuttuneisiin tiedontarpeisiin ja käyttötottumuksiin.

Aineistojen yhteiskäyttö tuo tehokkuutta ja parantaa palvelua

Aineistojen yhteiskäytön ja yhteisen asiakasrekisterin avulla kansalaisille saadaan laajat ja laadukkaat kokoelmat kustannustehokkaasti käyttöön valtakunnallisesti asuinpaikasta riippumatta, sekä paikallis- että verkkopalveluina. Kirjastojen mahdollisuus tuottaa kansalaisille tasavertaisia ja esteettömiä palveluita paranevat oleellisesti. Kirjastot voivat ottaa yhteiskäytön huomioon jo kokoelmien suunnittelussa ja hankinnassa ja sitä kautta taata asiakkailleen laajat ja laadukkaat kokoelmat kustannustehokkaasti. Kirjastoille tulee mahdollisuus profiloitua, sopia hankintalinjauksista ja kokoelmien painopisteistä sekä jakaa hankintaan liittyvää asiantuntemustaan.

Integroituminen kirjastojärjestelmäkokonaisuuteen

Uusi kirjastojärjestelmä tukeutuu rakenteilla oleviin Kansallisen digitaalisen kirjaston asiakasliittymä Finnaan ja kirjastojen kansalliseen metatietovarantoon (Liite 4). Finnan ansiosta kirjastojärjestelmään ei tarvita perinteistä asiakaskäyttöliittymää. Omien asiakaskäyttöliittymien puuttuminen pienentää kirjastojärjestelmään käytettävää työaikaa merkittävästi.

Metatietovarannon käyttö metatiedon tallentamiseen vähentää luettelointityötä, koska muiden kirjastojen tuottama metatieto on suoraan käytettävissä, eikä uutta kirjastojärjestelmää käyttävien kirjastojen tarvitse kopioida tietueita minnekään. Yhteistyö parantaa myös luetteloinnin laatua, ja sitä tukee myös metatietovarantoon liittyvä auktoriteettitietokanta.

LIITTEET

- Liite 1: UKJ-toteutushankkeen rahoitustarvelaskelma 2014-2016
- Liite 2: UKJ-toteutushankkeen hankesuunnitelma 2014-2016
- Liite 3: UKJ-toteutushankkeen merkitys
- Liite 4: UKJ-hankkeen suunnitteluvaiheen 2013 raportti

TIEDOKSI

Johtaja Riitta Maijala
Kulttuuriasiainneuvos Minna Karvonon
Ylitarkastaja Anne Luoto-Halvari
Johtaja Hannu Sirén
Kulttuuriasiainneuvos Hannu Sulin
UKJ-hankkeen ohjausryhmä